

Mežs gatavs ciršanai 20 gados

Tradicionāli meža nozare saistīta ar ilgtermiņa ieguldījumiem un peļņu pēc daudziem gadiem. Mežu atjaunojot vai iestādot no jauna, rezultātu sagaidīs tikai bērni vai pat mazbērni. Tagad pirmo reizi Latvijā ir radīta iespēja ražu un peļņu iegūt jau pēc 20–25 gadiem. To nodrošinās ātraudzīgās apses stādījumi.

■ Kas ir ātraudzīgā apse?

Ātraudzīgā apse ir ļoti ātri augošs parastās apses *Populus tremulae* un Amerikas apses *Populus tremuloides* mākslīgās apputeksnēšanas rezultātā iegūts starpsugu hibrīds. Pirmais ātraudzīgās apses audzēšanas periods Eiropā sākās pagājušā gadsimta sešdesmitajos gados.

Latvijā ātraudzīgās apses audzēšana tika uzsākta vienlaikus ar citām valstīm (Zviedriju, Somiju). Lielāko ieguldījumu apses pētniecībā ir devis LVMI „SILAVA”. Pateicoties meža pētīšanas institūta darbam, Latvijā ir vietējais ātraudzīgās apses materiāls selekcijas darbam, kā arī ir gūta vērtīga pieredze apses audzēšanā.

■ Vai ātraudzīgo apsi var izmantot mežu atjaunošanai?

Ātraudzīgo apsi var veiksmīgi izmantot arī meža atjaunošanai samērā auglīgās meža zemēs. Šo platību priekšrocība ir tā, ka kopšanas vajadzība ir salīdzinoši mazāka nekā lauksaimniecības zemēs.

■ Vai ir kāda īpaša stādīšanas tehnoloģija?

Nekādas īpašas tehnoloģijas nav – izrok bedri un iestāda. Pirmos trīs gadus apse augš lēnāk, jo veido sakņu sistēmu, kas to baros, un vainagu ar zariem, kas ražos fotosintēzes procesa produktu – koksni. Vēlāk krājas pieaugums ir vidēji 10 un pat vairāk kubikmetru koksnes uz vienu hektāru gadā.

■ Cik koku jāstāda uz vienu hektāru?

Par piemērotāko plantācijas ierīkošanas biežību ir atzīts 1100–1200 gab./ha. Šī biežība nodrošina pietiekamu kociņu skaitu uz hektāru turpmākajā audzēšanas laikā, pat ja daļa iestādīto kociņu iet bojā. Tajā pašā laikā šādu biežību pieļauj plantācijas audzēšanu bez retināšanas, tātad audzēšanas procesā vēlākos gados nav nepieciešami papildu izdevumi.

■ Kādi vēl aizsardzības darbi nepieciešami, kad iestādīta plantācija?

Lielāko postu ātraudzīgo apšu stādījumiem nodara peles un lielie pārnadži – alņi un brieži. Peles grauž mazo kociņu mizu sakņu kakla rajonā un var pat mizu nograuzt pilnībā, kas noved pie kociņa bojā ejas. Lai to novērstu, lieto dažādu modifikāciju sakņu kaklu aizsargus no plastmasas, kas saglabājas un aizsargā kociņu 5–6 gadus, bet vēlāk bioloģiski noārdās.

Pārnadžu bojājumu novēršanai ir divas metodes – ierīkojot stādījumus cilvēku blīvi apdzīvotā teritorijā, kur pārnadži nemēdz uzturēties, vai ierīkojot aptuveni 2 m augstu nožogojumu. Nožogojuma izmaksas ir salīdzinoši lielas, tas papildus, sadārdzina plantācijas ierīkošanu.

Stādījumu aizsardzībai no pelēm un pārnadžiem var izmantot arī repelentus – vielas, kas atbaida dzīvniekus. Gan par apstrādes tehnoloģijām, gan repelentu izvēli saimnieki varēs saņemt konsultācijas stādu pirkšanas vietā.

Aizsardzībai pret graužēju bojājumiem samērā efektīva ir zāļu izplaušana rindstarpās, tādējādi likvidējot tiem dzīves vietu un barības bāzi – nezāļu sēklas.

■ Vai pēc koku nociršanas platības atkal jāatjauno ar jauniem stādiem?

Iestādot ātraudzīgo apsi vienu reizi, ražu var ievākt trīsreiz – otrā un trešā aprīte tiek audzēta kā atvasāji. Turklāt atvasājos audzēšanas cikls saīsina, jo nav nepieciešams laiks iestādīto kociņu sakņu sistēmas izveidei un nostiprināšanai – ar iepriekšējās paaudzes mātes koku sakņu sistēmu atvasājs aug ļoti strauji, ļaujot ciršanas dimensijas sasniegt 20 gados – par pieciem gadiem saīsinoš audzēšanas ciklu. Kopā projekts paredzams uz 65 gadiem, pēc tam gan vajadzētu sugu pamainīt.

■ Kādi ir ieguvumi no ātraudzīgās apses stādījumiem?

Ātraudzība dod iespēju saražot ievērojamu daudzumu koksnes salīdzinoši īsā laikā.

Ātraudzīgo apšu stādījumi ātri sasniedz ciršanai piemērotus izmērus – par standarta ciršanas vecumu plantācijai tiek pieņemti 25 gadi (parastai apsei tas ir 50 gadu). Šajā vecumā plantāciju vidējie rādītāji ir šādi: koku augstums 25 m, koku caurmērs 25 cm un krāja 300–450 m³/ha.

Salīdzinājumam var minēt dažādu sugu plantāciju ražību 25 gados:

- ātraudzīgā apse 295 m³/ha;
- parastā apse 194 m³/ha;
- parastais bērzs 227 m³/ha;
- priede 155 m³/ha.

Nepieciešamības vai tirgus konjunktūras maiņas gadījumā plantācijas ciršanu var atlikt par 10–20 gadiem, jo arī vecākas audzes ir kvalitatīvas, nav trupes bojātas, stumbri atbilst kvalitatīvu zāģbalku prasībām.

Pašlaik Latvijā ir pieredze, kad 12 gadu vecumā labākie apses kloni jau sasniedz krāju 279 m³/ha.

■ Ātraudzīgās apses koksnes izmantošanas iespējas

Tradicionāli ātraudzīgās apses audzē celulozes ieguvei vai enerģētikai, respektīvi, no tām iegūst papīrmalku vai energokoksni. Bet nekas neliedz to izmantot arī zāģmateriāliem, jo koksne ir kvalitatīva un izcili gaišā krāsā. Papildus jāreķina klāt arī koksnes masa, ko var iegūt no sakņu atvasēm, kuras bagātīgi veidojas pēc pirmās rotācijas audzes nociršanas vai arī pēc retināšanas. Uz viena hektāra veidojas aptuveni 60–150 tūkstoši sakņu atvašu, kas jau pirmajā gadā sasniedz pat 2 m garumu. Šādā audzē var iegūt divu veidu produkciju – gan stumbru koksni, gan enerģētisko koksni – malku vai šķeldu.

Salīdzinot ar egles koksni, ātraudzīgās apses koksnei ir par 10% augstāka siltumspēja.

■ Kur var nopirkt ātraudzīgās apses stādus un cik tas maksā?

Latvijā tos var nopirkt Kalsnavas kokaudzētavā, kur tos audzē no audu kultūrām. Vislabāk un drošāk ir nepieciešamo stādu daudzumu pasūtīt, jo stādīt gribētājiem būs garantija, ka vēlamo skaits noteiktā laikā būs izaudzēts, savukārt audzētājiem būs zināms pieprasījuma apjoms.

■ Jaunākie mērījumi

Auglīga augsne, liela biežība (2500 stādu/ha) – 12 gadu vecumā caurmēra krāja 215 m³/ha, 5 labākajiem kloniem 279 m³/ha.
Auglīga augsne, ieteicamā biežība (1100 stādu/ha) – 12 gadu vecumā caurmēra krāja 148 m³/ha, 5 labākajiem kloniem 185 m³/ha.

